

RUS DİLİNİN EDATLI BİRLEŞİK CÜMLE YAPILARININ TÜRKÇEYE AKTARIMINDA UYGULANABİLECEK ÇEVİRİ STRATEJİLERİ

Leyla Çiğdem DALKILIÇ*

ÖZ

Bu çalışmada Rus dilinde ilgi zamiri grubunda olan ancak birleşik cümlede bağlaca benzer işleve sahip olduğundan dolayı zamir özelliğinin dışında bağlaç sözcüğü olarak birleşik cümlelerin yan tümcesinin ögesi olan "который" sözcüğünün edatla birlikte kullanımlarından oluşturulan birleşik yapıdaki cümle örnekleri ve bu cümlelerin Rusçadan Türkçeye aktarımındaki zorluklar örnek cümleler üzerinden açıklanarak incelenmektedir. Çalışmadaki cümle türleri yazılı türe dayanan ve konuşma dilinden farklı olarak kurallı kullanımı gerektiren ve kullanım alanı resmi-iş dili ile bilim dilini de içine alan basın-yayın stiline ait örneklerden oluştuğundan ötürü de Rus dilinde bu stil türünün sözdizimsel özelliklerine de kısaca değinilmektedir. Rus dilbiliminde bu cümleler, yan cümledeki bağlayıcı ögenin ana cümle hakkında bilgiye sahip olup bu bilgiyi yan cümleye aktararak taşıması veya ana cümledeki ifade ile ilintili olarak yan cümleyi oluşturmasından ötürü geleneksel olarak bağlayıcı cümleler şeklinde ifade edilirler. Buna karşılık bu cümle yapıları birçok Rus dili sentaks çalışmasında farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Ana cümledeki ana öğelerden bir tanesinin yan tümcede bir başka işlevde olması ve cümlelerin devamının bağlaç sözcüğü yardımıyla ve çeşitli edatların anlamlarıyla daha da zorlaşması, kaynak dilden hedef dile çeviri süreçlerini güçleştirmektedir. Bu çalışmada amaç, bilhassa edatla birlikte açıklayıcı bağlaç kullanılarak oluşturulan cümle yapılarının Türkçeye aktarımındaki zorlukları incelemek, her iki dil arasındaki cümle kurulum farklarını ortaya koyarak bu cümlelerin aktarılabilme yöntemlerine ilişkin öneriler sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sentaks, Birleşik Cümle, Bağlaç Sözcüğü, Çeviri Stratejileri, Rusça-Türkçe.

SOME TRANSLATION STRATEGIES FOR CONVEYING COMPLEX SENTENCE STRUCTURES WITH PREPOSITIONS FROM RUSSIAN INTO TURKISH

ABSTRACT

This study examines complex sentences [in Russian] formed using the connector word "который" – which conveys different semantic relationships, especially multiple prepositions in the sentence are involved. It also analyses the difficulty of translating these types of sentences from Russian into Turkish, and provides examples of such. Such a construction mainly exists in written Russian only, and requires its normative usage. As it is prevalent in Russian business writing and journalism, we've also briefly touched how it is used in both contexts. The subordinate part of such a construction – with the help of the connector – contains information about the main sentence. Thus, it contributes to the integrity of the expression. In Russian linguistics, these traditionally referred to as linking sentences. However, many studies on Russian syntax refer to them under a different guise. There are a number of reasons why these sentences are difficult to translate into Turkish: One, the main elements of the main sentence performs a different function in the subordinate clause. Two, the continuation of the sentence becomes more difficult. Three, you have to take the connector and the meanings of various prepositions into account. This will analyse these difficulties of translating such sentences. Our objective is to compare/contrast how such sentences take shape in both languages and present possible ways to approach translating them. We have also attempted to identify problems that students of Russian as a foreign language ought to pay attention to when they encounter similar sentence structures and guide them through how to translate them.

Keywords: Syntax, Complex Sentence, Connector Word, Translation Strategies, Russian-Turkish.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 13.04.2021; Yayına Kabul Tarihi: 25.05.2021

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı ABD; ORCID: 0000-0001-8801-6792, E-posta: lcdalkilic@ankara.edu.tr

Giriş

Dilbilgisinin en önemli dallarından bir tanesini oluşturan sözdizimi, sözcüklerin birbirine eklenmesiyle cümle ve cümle yapılarının nasıl oluştuğunu araştırmakla birlikte sözcükleri düzenlememizi sağlayarak her sözcüğe yüklenen işlevler ile bu sözcükler arasında kurulan ilişkileri gösteren kurallar bütünüdür. Şüphesiz, sözcükler her bir dilde farklı şekillerde yan yana gelerek bir ilişki kurmaktadır. Örneğin, Türkçede bu ilişki bazı hâllerde çekim ekleri ile desteklenirken, Rusçada ise bu, kelimeler arasındaki uyum¹ ile mümkün olmaktadır. Veya dilin yapısına göre, cümle içerisinde sözcüklerin düzeni ya çok esnek ya da katı olabilmektedir. Hem Rusça hem de Türkçe için yine esnek bir söz diziminden söz etmek mümkündür.

Tabiatı gereği iletişim amaçlı olan dilde iletişimin en önemli aracını oluşturan cümle, çeviri çalışmalarında söylenmek istenenin doğru anlaşılıp orijinal ifadeyi bozmadan aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada Rus dilinde ilgi zamiri grubunda olan ancak birleşik cümlede bağlaça benzer işleve sahip olduğundan dolayı zamir özelliğinin dışında bağlaç sözcüğü olarak birleşik cümlelerin yan tümcesinin ögesi olan “который”² sözcüğünün edatla birlikte kullanımlarından oluşturulan birleşik yapıdaki cümle örnekleri ve bu cümlelerin Rusçadan Türkçeye aktarımındaki zorluklar örnek cümleler üzerinden açıklanarak incelenmeye çalışılacaktır. Bu bakımdan Rusçadaki birleşik cümle yapılarının özellikleri de ayrıca ele anılacaktır. Çalışmamızdaki cümle türleri yazılı türe dayanan ve konuşma dilinde farklı olarak kurallı kullanımı gerektiren ve kullanım alanı resmi-iş dili ile bilim dilini de içine alan basın-yayın stiline ait örneklerden oluştuğundan ötürü de Rus dilinde bu stil türünün söz dizimsel özelliklerine de kısaca değinilecektir. Bu çalışmada amaç, bilhassa edatla birlikte açıklayıcı bağlaç kullanılarak oluşturulan cümle yapılarının Türkçeye aktarımındaki zorlukları incelemek, her iki dil arasındaki cümle kurulum farklarını ortaya koyarak, bu cümlelerin aktarılabilir yöntemlerine ilişkin öneriler sunmaktır. Bununla Rusçayı yabancı bir dil olarak öğrenen bireylerin çeviri sürecinde benzeri cümle yapıları ile karşılaşmaları hâlinde dikkat etmeleri gereken hususlar da ayrıca ortaya konmaya çalışılmıştır.

Rus Dilinin Sentaks Yapısında Birleşik Cümleler

Dil çalışmaları açısından önemi ve yeri bir yana, sentaks bir milletin dili kullanım ve aktarım özelliklerini bize yansıtır. Yazı dilinin gelişmesiyle birlikte düşünce şekilleri ve bu düşüncelerin dile aktarım biçimleri genişleyerek, dil mevcut morfolojik yapıların ve leksik araçların kullanımının ötesine geçmektedir. Bu bakımdan Rus dilinin günümüzdeki sentaks yapısını anlamak adına art zamanlı olarak gelişimini de ayrıca ele almak gerekir.

Rus dilinde sentaks, ayrı sözcük grupları ve Rus milletinin düşünce yapısının anlaşılmasında önemli bir yere sahip görünüş, zaman gibi yeni gramer kategorilerinin ortaya çıkmasına ön ayak olan dağınık dilbilgisel ilişkilerin derinlemesine incelenmesi neticesinde şekillenmeye başlamıştır. Buna öncü olan ise, günümüz Rusçasında hâlâ eski yapıdaki ifadelerle rastlanmakla birlikte, artık norm dışı kabul edilen kullanımların görüldüğü konuşma dilinden farklı olan yazı dilidir. Yazı diliyle birlikte dil, sistemsel

¹ Rusçası *согласование* (okunuşu – saglasavaniye). Güçlü pozisyonda bulunan ana kelimenin kendisinden önce veya sonra gelen sözcükleri sayı, cinsiyet, ismin hâlleri ve şahıs eki durumlarına göre etkileyen üç ana alt sözdizimsel bağlantı türünden biridir. Sözcükler arasındaki dilbilgisel ilişkiyi sahip oldukları veya olmaları gereken uyum açısından yansıtır. Bu bağlantı türünün diğer ikisi ise, yönetim (управление) ve eklenti (примыкание) ilişkileridir. Yönetim, fiilin hangi öğelerle tümce kurabileceğini gösterir: читать **книгу**, звонить **другу** vb. Eklenti ise, zarf, ortaç, ulaç, sıfat ve sıfatların karşılaştırmalı derecelerine eklenebilen yarısal olarak değişmeyen sözcüklerdir: **быстро** бежать, мчатся **быстрее**, цвет-**хаки**, говорить **не переставая** vb.

² Türkçeye aktarımındaki ifadesi *ki* ekine denktir denebilir. Bu İngilizcedeki which/that bağlaçlarının görevi ile aynı özelliği aktarır.

olarak belirli kurallara bağlanmış ve kullanım sınırları çizilmiştir. Dili, bir toplumun kullandığı belirli işaretler sistemi olarak tanımlayan V.V. Kolesov, dilin sistemselliğine işaret ederken, metinleri ise düşünsel bağlarla birbirine bağlanmış, bağlam ve bütünlüğün önemli olduğu sıralı işaret birimleri dizisi olarak tanımlamaktadır, bu açıdan “metin, dilin belirli bir milli yapıdaki tezahürüdür”(Kolesov, 2010, s. 392).

Birçok tanımı olan cümlenin 1) predikatıflık³; 2) kiplik⁴; 3) belirlilik⁵ olmak üzere her bir cümleyi oluşturan üç temel özelliği mevcuttur. Predikatıflık, dış dünyanın gerçekliklerine, olgulara yönelik bir yargıda bulunma veya bir yargıyı inkâr etme eylemlerinin gerçekleştirildiği durumdur (Gvozdev, 1973, s. 7). Çekimli fiil ile aktarılan ve özne ile ifade edilen iki temel öğeli yapıları temsil eder. Bu bakımdan söylemler, dildeki diziliş özelliklerine uygun olarak bir araya gelerek fiil ile aktarılır. Predikatıflık çağdaş Rus dilinde şahıs, zaman ve kiplik kategorileri ile iç içe geçmiştir. Eski Rusça cümlelerde ise, gerçekliğe yönelik olayların zaman kategorisi ile aktarımı söz konusu olduğundan predikatıflık, zaman kategorisi ile birlikte ele alınmaktaydı. Eski Rusça cümle yapılarının çoğunlukla mekân, zaman bilgileri ile eylemin kim tarafından yapıldığının belirtildiği ifadelerle basit cümle yapılarıyla aktarılmaları yaygındır (Kolesov, 2010, s. 395). Bu bakımdan Eski Rusça metinlerden başlayarak günümüzde cümlelerin kurulumunda yüklem başlıca role sahiptir. Cümlelerde yapılan eylemi aktaran yüklem yanı sıra, eylemi yerine getiren kişinin herhangi bir olay veya durum karşısındaki tutumunu “gerçek olan, gerçekten var olan/olmuş olan veya mümkün olan, gerekli olan veya isteniyor gibi” aktaran cümlenin temel özelliklerinden bir diğeri ise kipliktir (Gvozdev, 1973, s. 8). Cümle kuruluşlarında birincisi, ikincisine oranla birincil konumda olmakla birlikte, kiplik basit cümle yapılarından karmaşık cümle yapılarına geçilmesine ön ayak olmuştur. Aktarılan bir bilgiyi neredeyse tüm duyu organlarını kullanarak algılayan ve çözümleyen insan, zihninde bu bilgiyi işleyerek farklı gerçeklik olgularına ayırmaktadır. Bu bakımdan olağan, gerçek yargıları temsil eden predikatıflık daha çok mantıksal bir yön sergilerken, kiplik daha çok zihinsel-psikolojik bir süzgecin sonucudur. Bu nedenle, V. V. Kolesov’un belirttiği gibi, “kiplik cümle oluşumlarında daha çok karmaşık cümlelerde yer almak üzere, XV. yüzyılın başlarından itibaren geç bir dönemde olmak üzere görülmeye başlanmıştır” (Kolesov, 2010, s. 396). Bu bakımdan, Eski Rus cümle yapıları basit cümlelerden oluşmakla birlikte yüklem odaklı kurulurken, daha karmaşık yapı cümleler kipliğin belirginlik kazanmasıyla birlikte daha sonra yaygınlaşmıştır. Belirlilik ise, dilde, İngilizcedeki *the, a, an* artikelleri gibi morfolojik göstergelere sahip olmadığından uzun bir süre zarfı boyunca varlığı tartışmalı kabul edilmiş bir özelliktir. Rusçada belirlilik veya belirsizlik durumu, dildeki işlevlerine göre ismi *aktüelleştirme*⁶ ve *belirleme*⁷ araçları çerçevesinde belirgin kılınmaktadır. Tema-rema⁸, sözcük dizilişi, bağlam, anlatı, tonlama, vurgu aktüelleştirme araçları arasında yer alırken; belirtme kimi leksik (işaret ve belirsiz zamirler, zarf, aitlik zamirleri, kiplik parçacıkları vb.); morfolojik (ismin belirtme ve tamlama hâl durumlarında miktar ifadesi, kısa ve uzun sıfat yapıları) ve sentaktik (belirsiz, şahıs ve öznesiz cümle yapıları) araçlarla aktarılabilir (Ugleva, 2006, s. 125-127).

³ Rusçası *предикативность*. Çok anlamlı bir terim olmakla birlikte *çekimli fiil* ve *yüklemsellik* anlamları vardır. Bu çalışmada daha çok ikinci anlamıyla ele alınmaktadır.

⁴ Rusçası *модальность*.

⁵ Rusçası *определённость*. Türkçedeki karşılığı *tanımlılık*, *tanım edatı*, *harf-i tarif* veya *artikel terimleri* ile aktarılmaktadır. İsimle beraber kullanılan bir kelime olup o isme nasıl değinildiğini belirtir, kelimenin belirli, belirsiz bilinir veya bilinmez olduğuna dair bilgi verir.

⁶ Rusçası *актуализация*.

⁷ Rusçası *детерминация*.

⁸ Rusçası *актуальное членение предложения*. Tema-rema veya konu-yorum ikili bilgi yapısı. Rema tümcenin bilgi veren bölümü, tema ise tümcede ilişkilendirme ya da araç görevi yapan bölümdür. Ayrıntılı bilgi için bk. Yeşim Aksan, 2002, s. 14.

Cümlelerin yapısı için, cümlede yer alan kelimeler, anlamsal ve dilbilgisel açıdan birbiri ile bağlantılı ve birbirleri ile uyumlu olarak ardı sıralı gelen ayrılmaz bir sözcükler bütünüdür. Kelime kombinasyonu⁹ olarak adlandıracağımız bu sözcükler bütünü, gösterilen kavramlar arasındaki ilişkileri yansıtır. Rusçada kelime kombinasyonları bir bağımsız bir de bağımlı sözcük gerektirir. Bir bağımsız bir de bağımlı kelime birleşiminin olduğu ifadelerde (Örneğin, kırmızı → *красный* sözcüğü kendisinden sonra gelen isme bağlı olarak dilde yer aldığı için 'bağımlı sözcük'; şemsiye → *зонт* kendisinden önce gelen sıfatın kullanımını belirlediği için 'bağımsız sözcük' olarak karşımıza çıkar), kavramlar arasındaki ilişkiyi belirgin kıldığından bağımlı sözcük önemli bir rol oynar. Bağımlı kelime kombinasyonları her zaman için iki öğelidir (*красный* ← *зонт*; *ребёнок* → *вырос*; *сад* → *цветами*; *подошёл* → *к берегу* vb.) Bağımlı cümle kombinasyonlarının yanı sıra, sıralı kelime kombinasyonları da dilde mevcuttur. Bu kelime kombinasyonları bağımlı kelimelere ek olarak cümlede yer almakla birlikte, aynı işlevi yerine getiren söz dizimlerini yansıtır: *На занятии студенты слушают, читают, пишут*. Örnekten de görüldüğü üzere, sıralı kelime kombinasyonları iki öğeden fazla olabilmektedir. Belirli bir gösterene sahip olmayan sıralı kelime kombinasyonları bağımlı kelime kombinasyonlarında buldukları yere göre şekillenmektedirler: *Дети играли в парке и у реки; Он читает быстро, без запинания, спокойным тоном*.

Cümleler nadiren tek bir sözcükten oluşurlar, çeşitli sözcüklerin yan yana gelmesindeki farklılık ise cümle yapılarındaki farklılığa yol açmaktadır. Rus dilinde cümle yapıları 1) basit cümleler; 2) birleşik cümleler olmak üzere iki temel gruba ayrılırlar. Çalışmamızın odak noktasını oluşturmaları açısından birleşik cümle üzerinde durulacaktır.

Eski Rusçada XV. yüzyılın sonlarına kadar basit cümle yapılarının kullanımı yaygın olmuştur. Bunlar, birleştirme işlevini gören çeşitli bağlaç ve kiplik parçacıklarının (*а, и, да, же* gibi) yardımıyla oluşturulan, serbest bir biçimde yan yana gelebilmesi ile oluşan cümle yapılarıdır. Kuralsız bir biçimde bu yolla oluşturulan metinler kolayca uzayabilen, söz dizimi açısından belirgin olmayan, çok farklı fiil yapılarının kullanılabilirdiği ve bu nedenle de belirli bir sınırı olmayan cümle yapılarını ortaya koymaktadır. V. V. Kolesov, bu yapıları örnek olarak eski yazıtlardaki metinlerden örnekler sunmaktadır:

"И помяну Олегъ конь свои · иже бѣ поставилъ кормити · и не вседати на нь · бѣ бо въпрошал волхвовъ и кудесникъ · от чего ми естъ умрети?.. И укори кудесника · река · то ти неправо глаголють волхъсви · но вся ложь есть · конь умерлъ есть · а я живъ... (Лавр.)" (Kolesov, 2010, s. 449)

Anlam bütünlüğünü sağlamak adına kullanılan noktalı işaretler ve bağlaçlar, sonrasında birleşik cümle yapılarının oluşmasına yol açmıştır.

Kronolojik olarak bu yapıların ortaya çıkış sırasına bakacak olursak, Eski Rusçada XI. ila XIV. yüzyıllarda, adcılık felsefesi döneminde gerçek veya gerçek addedilen olaylar, sıralama bağlaçları¹⁰ ve anlamsal açıdan bir arada kullanılan çok sayıda kiplik parçacığının kullanımıyla cümle yapılarının ardı sıralı olay örgüsü aktarımı ile gerçekleşmiştir. Dildeki tüm sıralama bağlaçları öz Rusçadır, başlıcaları *а, да, и, но* bağlaçlarıdır (Kolesov, 2010, s. 409). XV-XVII yüzyıllarda, gerçekçilik döneminde zaman sisteminin gelişmesi, kiplik belirten sözcüklerin ayrılması sonrası, cümleler sıralama bağlaçları kullanılmadan, daha

⁹ Rusçası *словосочетание*.

¹⁰ Rusçası *сочинительный союз*. Sıralama bağlaçları, cümlelerin aynı öğeleri ile karmaşık cümle içerisinde aynı özelliklere sahip basit cümleleri birbirine bağlar. Rusçada sıralama bağlaçları 1) birleştirici bağlaçlar (*соединительные союзы*) *и, да, ни..ни, тоже, также, не только...но и, как...так и*; 2) karşıtlık belirten bağlaçlar (*противительные союзы*): *но, а, да, однако, однако же, зато*; ve ayırıcı bağlaçlar (*разделительные союзы*): *или, либо, то..то, не то...не то, то ли... то ли* olmak üzere kendi içerisinde üçe ayrılır.

çok yan tümce bağlaçlarına¹¹ yer verilerek oluşturulmuştur. Yan tümce bağlaçları, Antik Yunan metin çevirileri sonrasında Eski Rusçaya geçmiştir, bu nedenle bu bağlaçlar ödünçleme yoluyla dile geçmiş olan, belirli bir bağlam çerçevesinde anlam kazandığı için metin düzeyinde belirsiz olan bu bakımdan da çok anlamlı bağlaçlardır (Kolesov, 2010, s. 410). Bu dönemde tek ögeli cümle yapıları ile zarf-fiil, sıfat-fiil gibi yapıların kullanımı artmıştır. Cümlelerle olay örgüsü aktarımında ise sıralı gitmesi gereken eylemlerde sapmalar gözlenmiştir (Kolesov, 2010, s. 450). XVII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başlarına kadar, bilhassa ise XVIII. yüzyılda, bağlaçlar anlamsal olarak ayrılmış ve sınıflandırılmış, kimi sentaks yapıları zorlaştırılmış veya kısaltılmıştır, bunun sonucunda ise, *потому что, по той причине что* gibi bağlaçlar ortaya çıkmıştır (Kolesov, 2010, s. 450).

Dildeki gereksinimler doğrultusunda basit cümlelerin yanı sıra düşünce ve duyguları bir bütün olarak aktarabilmenin yollarının geliştirilmesi sonucunda birleşik cümle yapıları ortaya çıkmıştır. Rus dilbiliminde birleşik cümle yapılarının özüne ilişkin iki temel yaklaşım mevcuttur. Birinci yaklaşıma göre, sadece basit cümle, cümle olarak adlandırılabilir, birleşik cümle ise cümle değil, iki ya da daha fazla cümlelerin birleşimidir. Başka bir ifadeyle, birleşik cümle, her biri anlamsal ve yapısal bağımsızlığını koruyan cümleler kombinasyonu, birleşimi, bütünlüğü olarak ele alınmaktadır. Birleşik cümle yapısına giren basit cümleler, sahip oldukları temel özellikleri kaybetmemekte, birleşik cümle içerisindeki her bir basit cümle anlamsal açıdan bitmişlik, tam cümle olma, anlamlarını aktarabilmektedir. Bu yaklaşımdan ötürü, sözdizimsel bir birim olarak birleşik cümle teriminin kullanılmasını reddeden görüşler olmuştur. Birleşik cümle, cümle olmadığına göre başka şekilde adlandırılmalıdır. Rus dilbilimci A.M. Peşkovskiy, bunun için birleşik bütünlük¹² terimini önermiştir: “birleşik cümle, birkaç cümleyi birleşik cümle olarak adlandırdığı için karışıklığa neden olmaktadır” (Peşkovskiy, 1956, s. 459) görüşünü savunmuştur. A. A. Şahmatov, birleşik cümleyi, cümlelerin bütünlüğü veya kombinasyonu¹³ olarak adlandırmıştır, S.İ. Abakomov ise, basit cümlelerin her biri temel öğelere sahip oldukları ve cümlelerin tamamlanmışlık anlamını barındırdıkları için birleşik cümle ifadesi yerine predikatif birimler¹⁴ terimini önermiştir (Abakomov, 1942, s. 151). İkinci görüşe göre ise, birleşik cümlelerin özü, öğelerinin tek bir sözdizimsel birim oluşturarak bağımsızlıklarını kaybetmelerinde yatmaktadır. V. A. Bogorodskiy, her bir birleşik cümledeki öğelerin birbiri ile bağlantılı bir bütün oluşturduğunu, bu nedenle de ayrı ele alınmaları durumunda, aktardıkları anlamlara sahip olamayacaklarını, başka bir deyişle tam bir anlam aktaramayacaklarını, “tıpkı kelimenin morfolojik yapısı nasıl ondan ayrı olmadığı ve sadece kelimenin kendisinde bulunduğu” gibi bunun da mümkün olmadığını savunmaktadır: “bu bakımdan birleşik cümlelerin diğer kısımları bağımsız değildirler, yalnızca birlikte bir bütünü oluştururlar” (Bogorodskiy, 1935, s. 229). Bu bakımdan birleşik cümle anlamını, yapısında bulunan basit cümlelerden değil, bir bütün olarak bünyesinde barındırdığı cümle kombinasyonları sayesinde elde etmektedir. Rus dilbiliminde bu görüşü savunan diğer dilbilimciler arasında V. V. Vinogradov ve N. S. Pospelov da bulunmaktadır (Palatovskaya, 2015, s. 16). Dilbilimciler basit cümlelerin, birleşik cümleden ayrıldığı noktaları incelemişler, bu sorunun çözümüne

¹¹ Rusçası *подчинительный союз*. Yan tümce bağlaçları, birleşik cümlelerdeki basit cümleleri birbirine bağlamaya yarayan bağlaçlardır. 1) Açıklayıcı (*изъяснительные союзы* – чтобы, что, как, будто, как будто, ли); 2) zaman (*временные* – когда, пока, как только, прежде чем, едва, перед тем как); 3) sebep (*причинные союзы* – потому что, ибо, так как, оттого, что, вследствие, в связи с тем что); 4) amaç (*целевые союзы* – чтобы, для того чтобы, с тем чтобы); 5) imtiyaz (*уступительные союзы* – хотя, несмотря на то, что, пускай); karşılaştırma (*сравнительные союзы* –); 6) şart (*условные* – если, если бы, раз, ли); 7) sonuç (*следственные* – так что) bağlaçları olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır.

¹² Rusçası *сложное целое*.

¹³ Rusçası *сочетание или сцепление предложений*.

¹⁴ Rusçası *предикативные единицы*.

odaklanmışlardır, buna karşılık her bir dilbilimcinin çalışmalarında farklılıklar olduğu, tek ortak bir görüşün yakalanamadığı söylenebilir.

Bazı dilbilimciler ise, birleşik cümlenin belirli bir yapısal şemaya göre inşa edilmiş ve tek bir iletişimsel bütün olarak işlev görecektir şeklinde tasarlanmış, söz dizimsel bir bağ çerçevesinde bir araya gelen yüklem birimlerinden oluştuğunu savunmaktadırlar. Bununla birlikte birleşik cümlenin bileşenlerinin¹⁵, basit cümlelere özgü olan yapısal ve anlamsal bir bütünlüğe sahip olmakla birlikte, iletişimsel bağımsızlıktan mahrum oldukları savunulmaktadır (Valgina, 2000, s. 269; Zolotova, 2007, s. 91). Diğer bir deyişle, basit cümleler anlamsal, yapısal ve iletişim açısından sorunsuz bir şekilde kullanılabilirken ve her türlü anlamsal özelliklerini koruyarak bunu iletişime yansıtabilirken, birleşik cümleler basit cümlelere ayrıldığında bu özelliklerini yansıtamayarak iletişimsel bir bağımsızlıktan mahrum bir şekilde ortaya çıkmaktadırlar. Cümle ister birleşik ister basit yapıda olsun, cümlenin bileşenleri ya da parçaları tek başına değil, bir bütün olarak cümlenin tümü, iletişim işlevini yerine getirmektedir. Bu açıdan birleşik cümleler, tamamlanmış bir düşünceyi ifade etmeye söz dizimsel araçların yardımıyla dilbilgisel bir bütünü oluşturan cümle yapıları olarak düşünülebilir.

Rus dilinde birleşik cümle yapıları birleşik cümle yapısında bulunan basit cümleler arasındaki ilişki türlerine göre dört grup altında incelenmektedirler. Bunlar: 1) bağlayıcı bağlaçlar kullanılarak oluşturulan sıralı cümleler¹⁶; 2) yan tümce bağlaçları kullanılarak oluşturulan bağlı cümleler¹⁷; 3) cümleler arası bağlantının herhangi bir bağlaç kullanılmadan gerçekleştirildiği bağlaçsız birleşik cümleler ve 4) Karma türde karşımıza çıkan, bünyesinde a) sıralı ve yan tümce bağlaçlı yapılar; b) sıralı ve bağlaçsız yapılar; c) yan tümce bağlaçları ve bağlaçsız cümle yapıları ile d) sıralı, yan tümce bağlaçları ve bağlaçsız yapılarla oluşturulan çeşitli bağlantılarla meydana getirilen birleşik cümle yapıları bulunur.

Sıralı ve bağlı cümlelerin ayrımı XIX. yüzyılda F. İ. Buslaev'in 1869 yılında yayımlanan "Rus Dilinin Gramer Tarihi"¹⁸ adlı eserinde belirlenmiş, XX. yüzyılda ise Rus dilbilimci M. N. Peterson "Rus dilinin sözdizimi üzerine inceleme"¹⁹ adlı çalışmasında, birleşik cümlenin sıralı ve bağımsız kısımlarının belirsiz olduğunu savunarak ana cümle ile yan cümle ayrımını da belirsiz kıldıkları için bu iki kavramda dilsel bir içerik olmadığını öne sürmüş ve bu ayrıma karşı çıkmıştır. A. M. Peşkovski ise birleşik cümlelerin sıralı ve bağlı olarak ayrılmasını bu cümle yapılarının en önemli yapısal göstergesi olarak saymıştır. Bağlı cümlelerde bağlaç göstergesi yan cümlede ön plana çıkarken, sıralı cümlelerde bağlaç göstergesi her bir yüklem ile yüklemelerin arasında yer almaktadır (Korotun vd. 2015, s. 63). Bu bakımdan sıralı birleşik cümlelerin göstergeleri bağlayıcı bağlaçlar iken bağlı cümlelerin araçları ise yan tümce bağlaçlarıdır.

Dildeki bağlaçlar birleşik cümleleri oluşturmanın ötesinde ister sıralı ister bağlı olsun ifadelerin birleştirilebilmesi için kullanılan araçlardır. Yukarıda da belirtildiği şekliyle sıralayıcı cümle oluşturan dildeki bağlayıcı bağlaçlar öz Rusça olup, bağlı cümleler oluşturan yan tümce bağlaçları ise bağlayıcı bağlaçlardan türetilmiştir. Esasen Rusçadaki yan tümce bağlaçları, başta kiplik anlamına sahip kiplik parçacıklarının anlamsal özellikleri ile zenginleştirilerek bağlayıcı bağlaçlarından türetilmiş olup, ardından bağlaç ve kiplik parçacıklarının ayrılmasıyla tam manasıyla bağlaç grubunda yer etmişlerdir (Kolesov, 2010, s. 411). Sıralı cümleler, gramer açısından eşit, aynı türde olan ve bağlayıcı

¹⁵ Burada kastedilen kelime formudur. Rusçası *словоформа*. herhangi bir sözdizimsel rolü yerine getirmeye hazır, dilin bağımsız kısmına ait gramer biçimlerinden birine sahip sözcüktür.

¹⁶ Rusçası *сложносочинённое предложение*.

¹⁷ Rusçası *сложноподчинённое предложение*.

¹⁸ Rusçası *Историческая грамматика русского языка*.

¹⁹ Rusçası *Очерк синтаксиса русского языка*.

ilişkilerle birbirine bağlı olmayan, tek bir söz dizimsel düzlemde yer alan ve eşit derecede bağımsız olan cümlelerden oluşan bir yapıdır (Gvozdev, 1973, s. 220). Bu özellikleri bakımından sıralı cümleler, bağlı cümlelerden ayrılmaktadır. Bağlı cümleler, ise söz dizimi açısından birbirine denk olmayan, yan cümlenin ana cümleye bağlı olduğu iki cümlenin bütünüdür. Yan cümlenin ana cümleye bağlı olması çeşitli bağlaç sözcükleri²⁰ ve yan tümce bağlaçları ile sağlanır. Çalışmamızın odak noktasını birleşik cümle yapılarından, Rusça için iç içe geçmiş bağlaç sözcüklü cümle yapıları²¹ olarak ifade edeceğimiz *который* bağlaç sözcüğü ile kurulan cümle türleri oluşturmaktadır. Türkçeye *-ki* eki ile aktarabileceğimiz *который* sözcüğü Rus dilinde dilin bağımsız kısımlarından zamir grubunda yer alır. Kullanıldığı yere göre iki işlev yerine getirir. Zamir grubundaki *который*, ilgi²² veya soru zamiri²³ olarak işlev görebilir, bu açıdan yapısal olarak her iki zamir türünde görülebilmektedir. Benzerlik sadece yapısal olarak kendisini göstermekle birlikte, ilgi zamirleri soru ifade etmezler, buna karşılık bağlı cümlelerde bağlaç sözcüğü olarak sözdizimsel bir araç özelliği ortaya koyar. Soru ve bağlaç sözcüğü olarak ilgi zamirini karşılaştıralım:

1. *Который* сейчас час? = soru zamiri

2. Я не знаю, *которым* по счёту будет выступление докладчиков = bağlaç işlevinde ilgi zamiri, burada artık zamir değil bağlaç sözcüğü olarak dilde yer eder.

Который ilgi zamiri ismin hâl durumları, sayı ve cinslerine göre yapısal olarak değişir, bilhassa fiilin yönetim çerçevesine bağlı olarak yan cümledeki fiile göre şekillendiği durumlar cümle kurumu ve çeviri faaliyetleri için zorlayıcı olabilmektedir. Bu duruma ilişkin örnekler analiz kısmında ele alınacaktır. *Который* bağlaç sözcüğünün diğer bir özelliği ise, yan tümce bağlaçlarından farklı olarak, cümlenin bir ögesini oluşturmasıdır. Bu bakımdan bağlaç sözcüğü *который*, cümlede yüklem, yer tümlecisi, dolaysız tümlec ve öznenin bir niteleyicisi görevlerini yerine getirebilir:

Я не знаю, *который* сейчас час = *который* – isim soylu yüklem²⁴

Это наш новый дом, *в котором* мы будем жить = *в котором* – yer tümlecisi²⁵

Он рассказал такие *истории*, *над которыми* посмеялись все = *над которыми* – nesne²⁶

Женщина, *которая* приходила днём, оставила вам записку = *которая* – belirleyici²⁷

²⁰ Rusçası союзное слово. Birleşik cümlede bağlaç işlevini üstlenen ilgi zamirleri (относительные местоимения - *кто, что, чей, который, каков, сколько*) veya (местоименные наречия - *где, куда, откуда, когда, как, зачем, почему, отчего*) zamirsel zarflardır. Bağlaçlar yan cümlenin bir ögesi değil iken bağlaç sözcükleri yan cümlenin bir parçasını oluşturur.

²¹ Bu terim O.A. Selyunina ve A.T. Medvedeva'nın "К вопросу о сложенных предложениях с союзным словом "Вместеушего типа" adlı çalışmalarından esinlenilerek tercih edilmiştir.

²² Rusçası относительное местоимение. İlgi zamirleri Rusçada *который* sözcüğünün yanı sıra *какой, кто, что, сколько, чей, каков* sözcüklerini kapsar. Kim ve ne anlamındaki *кто* ve *что* kişi ve nesneye işaret ederken; *который* (ki o), *какой*, *каков* (ki o), *чей* (ki onun) bir özelliğe; *сколько* (kadar) varlıkların miktarına işaret eder. Bu bağlamda ilgi zamirleri 1) ilgi-adıl zamirleri: *кто-что*; 2) ilgi-sıfat zamirleri: *который, какой, каков, чей*; 3) ilgi-sayı zamirleri: *сколько* olmak üzere üç alt gruba ayrılabilir.

²³ Rusçası вопросительное местоимение. Soru zamirleri Rusçada *который* sözcüğünün yanı sıra *какой, каковой, кто, что, сколько, чей, каков, зачем, где, откуда, сколько* sözcüklerini kapsar. Cümle başında yer alırlar.

²⁴ Rusçası составное именное сказуемое.

²⁵ Rusçası обстоятельство места.

²⁶ Rusçası дополнение.

²⁷ Rusçası определение.

Rus Dilinde Basın-Yayın Stilinin Sentaks Özellikleri

Dil gerek sözlü gerekse yazılı kullanımda kendisini farklı açılardan ortaya koymaktadır. Sözlü iletişim esnasında daha sade ifade ve yapılar tercih edilirken, dilin kullanım alanı ile ilintili olarak bilhassa gazete dili ve resmi-iş dilinde sözcük seçimi açısından gazete dilinde, dilin her alanından kelime türlerine rastlanırken, resmi-iş dilinde daha resmi ve klişeleşmiş ifadeler tercih edilmektedir. Çalışmamız içerisinde incelediğimiz örnek cümleler basın-yayın dilinden seçilmiş cümlelerden oluşmakla birlikte resmi-iş diline özgü yapı ve kullanımlarında rastlanabildiği çok yönlü bir alandır. Konu yelpazesinin geniş olabilmesi sebebiyle dildeki birçok stil türü iç içe geçebilmektedir. Bu durum stilistik alanında alanlar arası etkileşimin yaşandığı “alan sistemi” kavramıyla ele alınmaktadır (Kojina, 2014, s. 124). Alan sistemi, bir stile ait olan belirgin bir özelliğin başka bir stil türünde görülebilmesidir. Birincil ve ikincil stiller olarak söz konusu stil türü içerisinde ayrılabilen özellikler, ortaya koydukları görevler çerçevesinde bir arada bulunabilirler. Bu bakımdan resmi-iş stilini de dâhil ederek basın-yayın stilinde öne çıkan cümle yapılarının özelliklerine bakacak olursak basın-yayın stilinin en belirgin işlevlerinden olan bilgi aktarımı her şeyden önce bilgilerin belirli bir mantık çerçevesinde analitik bir biçimde sıralanmasını gerektirir. Kısa haber metinlerinde çoğunlukla, 1) sıfat-fiil yapıları ile desteklenmiş bağlaç kullanımlı basit cümle yapıları, 2) karşıtlık, birleştirici, ayırıcı anlamları yansıtan çeşitli sıralama bağlaçlarla oluşturulan bir ögesi, cümledeki temel öğelerde birine bağlı olarak oluşturulan cümle yapıları, 3) tire, parantez gibi kimi yardımcı araçlarla bilginin aktarılmasına yardımcı olan yapılarla oluşturulan cümleler, 4) en fazla üç, en az iki yüklemi içerisinde barındıran, koşul, sebep, sonuç gibi çeşitli anlamsal ilişkileri yansıtan yan tümcelerle bir bütün olarak oluşturulan birleşik cümle yapıları olmak üzere sıralanabilir. Resmi-iş stilinde sıklıkla görülen 1) yer, zaman gibi durum belirten sözcüklerle, ek bilgilerle zenginleştirilen anlam ve tonlamasına göre cümlelerin yardımcı öğeleri ile oluşturulan cümleler ile gereklilik, zorunluluk gibi anlamları yansıtan fiillerin kullanımıyla öznesiz cümle yapılarına gazete dilinde de rastlanabilmektedir.

Birleşik cümle yapılarında kullanılan gazete klişeleri, diğer bir deyişle bir bütün ifadeyi yansıtan kalıplaşmış ifadeler (*резервы повышения эффективности; выйти на проектную мощность vb.*), birçok öğeyi bünyesinde barındıran söz birlikleri²⁸ (*Итогом работы стало выработка предложений по совершенствованию российского законодательства*); sıfat-fiil, zarf-fiil ve çeşitli bağlaç yapıları ile oluşturulan birleşik cümleler çok öğeli ve birçok anlamsal işlevi bünyesinde barındırmalarından dolayı çeviriye yansımaları karmaşık olabilmektedir. Bu bakımdan basın-yayın dili aktarılan bilgiye göre basit cümlelerden de oluşabildiği gibi, bilgi yoğunluğunun maksimum düzeyde aktarıldığı durumlarda uzun yapıdaki çok çeşitli birleşik cümle yapılarının kullanımı da yaygındır.

Edatlı Bağlaç Sözcük Yapılı Birleşik Cümleler

Çalışmamızın analiz kısmını, edat yardımıyla aktarılan iç içe geçmiş bağlaç sözcüklü birleşik tümceler oluşturmaktadır. Esasında Rus dilbiliminde bu cümleler, yan cümledeki bağlayıcı ögenin ana cümle hakkında bilgiye sahip olup bu bilgiyi yan cümleye aktararak taşınması veya ana cümledeki ifade ile ilintili olarak yan cümleyi oluşturmasından ötürü geleneksel olarak bağlayıcı cümleler şeklinde adlandırılmakta olup, ana cümle ile yan cümlelerin oluşturulmasında kullanılan bağlayıcı ifadeye göre cümle türü belirlenmektedir: sıralayıcı bağlayıcı cümleler (S. E. Kryučkov), birleşik yapı-bağlayıcı cümleler (V. V. Şeulin), Sıralı birleşik yapı ek özellikli yan cümleler (V. İ. Troitskiy) gibi çok çeşitli isimlerle adlandırılmışlardır (Troitskiy, 1968, s. 267'den aktaran; Selyunina vd. 2010, s.

²⁸ Rusçası словосочетание. Burada ve daha öncesi ve sonrasında Türkçeleştirilen terimler bir öneri mahiyetindedir.

67). Bunun yanında, Rusçada bağlaç sözcükleri ile oluşturulan birleşik cümlelere ilişkin terminolojik olarak tek bir görüş olmadığı gibi bu cümle yapıları yeteri kadar incelenmiş bir konu alanına sahip değildir. Rusçada bağlaç sözcükleri ile iç içe geçen birleşik cümle yapılarının adlandırılmasına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Cümleler arasında bağ zincir görevi gören ilgi zamirleri ile kurulan bu cümle türleri, ilgi yan cümleleri²⁹ (Migirin, 1952, s. 7), niteleyici nitelikteki ilgi yan cümleleri³⁰ (Gvozdev, 1973, s. 257), özel türdeki ilgi cümleleri³¹ (Akimova, 1955, s. 1-16; 2012, s. 93-95), ilgili-birleştirici cümleler³² (Velikodvorskaya, 1963, s. 23.), açıklayıcı-değerlendirici türdeki cümleler³³ (Andromanova, 1961, s. 22) şeklinde adlandırılmışlardır. Günümüze yakın kimi çalışmalarda ise isim niteleyici birleşik cümleler³⁴ (Akimova vd. 2009, s. 232), iç içe geçmiş bağlaç sözcüklü birleşik cümleler³⁵ olarak adlandırılmaktadır (Selyunina vd. 2010, s. 66). Görülebileceği üzere hem bu cümle yapılarına hem de bu cümle yapıları ile aktarılan cümle türünün adlandırılmasına ilişkin ortak bir görüş bulunmamaktadır. Bundan ötürü biz çalışmamızda bu cümle yapılarını birleşik yapı cümleler olarak adlandırmakta olup, bu cümle türünü ise iç içe geçmiş bağlaç sözcüklü birleşik cümleler olarak ele alacağız.

Bu cümle türleri bağlaç sözcüğü *который* ile oluşturulan ve yan cümle içerisinde ana cümlelerin bilgisini barındıran cümle türleri olup, çalışmada bilhassa bağlaç sözcüğünün fiil yönetimi ile şekillenen edatlı kullanım türleri ele alınmaktadır. Tümce, dilbilgisel olarak hiyerarşik bir düzene sahip olan ilişkiler ağını yansıtır. Sözcükler de aralarındaki ilişkiye bağlı olarak çekim ekleri olarak belirli bir diziliş kuralına uyarlar. Tümce kuruluşlarını belirleyen fiiller özne ile birlikte varlık+eylem ilişkisini özetleyen soyutsal bir dil yapısı olarak karşımıza çıkar (Akerson, 2016, s. 156). Ancak her oluş bu kadar basit değildir. Öznenin bir varlığı etkilemesi ya da ondan etkilenmesi Türkçede örneğin nesnelere aldıkları eklerle kendini gösterirken, Rusçada nesnelere etkilenme durumu edatlarla gösterilir. Bu ve benzeri cümle yapılarında edatların bağlaç sözcükleri ile hem ana cümlelerin öznesini hem de nesnesini etkilemesi çeviri sürecindeki zorluklardan bir tanesidir. Şimdi aşağıda çeşitli ilişkiler çerçevesinde bir araya gelen cümle yapılarını ele alalım.

1. При определённых условиях капельки воды, **из которых** и состоят облака, постепенно начинают сливаться друг с другом, капли становятся все крупнее, тяжелее, и наконец, они проливаются на землю дождём (Planeta zemlya, 2008, s. 58).

Birebir çeviri: *Belirli koşullarda su damlacıkları, ki bulutlar su damlacıklarından oluşur/meydana gelir, yavaş yavaş birbirleri ile bir araya gelmeye başlarlar, damlalar daha da büyür, ağırlaşır ve sonunda yağmur olarak yer yüzüne düşerler (yağarlar).*

Cümlelere baktığımızda, her biri kendi özne ve yüklemine sahip üç cümle yapısı görmekteyiz. Her üç cümlelerin sıralı cümle yapısı ile birbirine bağlı olduğunu belirtmekle birlikte, ilk cümlelerin öznesinin ilgi bağlacı kullanılarak bir özelliğinin aktarıldığı bu açıdan da söz konusu ilgi bağlacının öznenin bir devamı niteliğinde olmakla birlikte, oluşturulan yan cümlede öznenin ayrıca başka bir niteliği de öne çıkartılmaktadır.

a. При определённых условиях **капельки воды**, из которых и состоят облака, постепенно **начинают сливаться** друг с другом

b. **капли становятся все крупнее, тяжелее,**

²⁹ предложения с придаточным относительным.

³⁰ сложноподчинённые предложения с определительным придаточным предложением.

³¹ относительные предложения особого типа.

³² относительно-присоединительные предложения.

³³ относительные предложения пояснительно-оценочного типа.

³⁴ Сложноподчинённое предложение с придаточным присубстантивным (определяющим).

³⁵ Сложноподчинённое предложения с союзным словом вещающего типа.

с. и наконец, **они проливаются** на землю дождём

Yukarıda aktarıldığı şekliyle *состоять* (oluşmak) fiilinin anlamına sadık kalınarak ve -ki bağlacı kullanılarak yapılan çeviri Türkçe cümle yapısına aykırı olmamın yanında cümlede iki özne varmış hissini vermekte ve ekstra bir bilgi gibi görünen -bulutlar- ifadesini anlamsız ve gereksiz kılmaktadır. Yan cümlenin fiilinin değiştirilmesi ve cümlenin baştaki zarf tümcesi (belirli koşullarda) çıkartılarak aktarılması durumunda anlamsal bir çeviri mümkün olmaktadır:

	1	2
капельки воды, из которых и состоят облака = облака состоят из капелек воды * Bulutlar su damlacıklarından oluşur	Bulutları oluşturan su damlacıkları *fiil (образовать – oluşturmak, geçişli fiil) ve yapısı değiştirilmiştir: капельки воды, которые образуют/образующие облака	Bulutların meydana geldiği su damlacıkları * fiil ve yapısı (образоваться – oluşmak, geçişsiz fiil) değişmiştir облака, которые образуются (образующиеся) из капелек воды

Tablo 1: Anlamsal çeviri karşılaştırması

1. kutuda ifade yapısını, 2. kutuda ise hem cümle öğelerinin yerleri hem de cümlenin ifade yapısı değişmiş oldu, orijinal cümlede olduğu şekliyle zarf tümlecinin de başa getirilmesi durumunda ise her iki cümle için anlam kayması meydana gelmektedir. Krş.:

1. *Belirli şartlarda bulutları oluşturan su damlacıkları* – sanki bulutlar belirli şartlarda oluşmaktadır anlamını vermektedir;

2. *Belirli şartlarda bulutların meydana geldiği su damlacıkları* – sanki bulutlar belirli şartlarda meydana gelmektedir anlamını yansıtmaktadır.

Cümlenin geneline baktığımızda ise söz konusu olan, bulutların belirli şartlarda oluşup meydana gelmeleri değil, su damlacıklarının belirli koşullar altında bir araya gelmeleridir.

Çeviri stratejisi açısından yer değiştirme işlemi seçilebilir. Yer değiştirme, kaynak metindeki öğelerin anlamının değiştirilmeden yerlerinin değiştirilmesi ile hedef metne aktarılması işlemidir (Yalçın, 2015, s. 10). İlgili bağlaç sözcüğü kullanılarak oluşturulan yan tümcenin burada Türkçeye girişik cümle yapısı içerisinde sıfat-fiil kullanılarak ve zarf tümlecinin öznenin sonra gelerek kullanılması anlamın korunması açısından uygun düşmektedir.

Krş.: *Bulutları oluşturan su damlacıkları belirli şartlar altında yavaş yavaş birbirleri ile bir araya gelmeye başlarlar, damlalar daha da büyür, ağırlaşır ve sonunda yağmur olarak yer yüzüne düşerler.*

2. Бассейн Тихого океана считается крупнейшим из регионов, **на которые** можно разделить земную поверхность³⁶.

Birebir çeviri: *Pasifik havzası bölgelerin en büyüğü kabul edilir, **ki dünya yüzeyini bölgelere ayırabiliriz.***

³⁶ Kaynak: YDS Rusça sınavı Bahar dönemi – 2018, soru no.:12

İlgi bağlaç sözcüğü kullanılarak oluşturulan bu cümleyi olduğu şekliyle aktardığımızda anlamsal açıdan bir bağlantı kurmak oldukça zordur, ikiye ayırdığımızda ise bize iki farklı yargı ortaya koyar:

a. Бассейн Тихого океана считается крупнейшим из регионов = Pasifik Havzası bölgelerin en büyüğü kabul edilir.

b. Земную поверхность можно разделить **на регионы** = Dünya yüzeyini (Yer yüzünü) bölgelere ayırabiliriz.

Bu cümle yapısında yan tümce Rusçada öznesiz cümle olarak adlandırılan belirli bir öznesi olmayan bir yapıdadır, bu da esasında birebir çevrildiğinde cümlenin neden anlamsız olduğunuz açıklamaktadır. Bununla birlikte “ayırma**ğ**/bölme**ğ**” anlamındaki *разделить* fiilinin, fiil yönetim gereği “bir şeye ayırma**ğ**/bölme**ğ**” anlamı “*на*” edatının kullanımını gerektirmektedir. İkinci cümle birinci cümleden anlamsal açıdan aslında daha bağımsız gözükse de bağlaç sözcüğü ile iki ayrı yapı bir bütün hâline getirilmiş, her biri iki ayrı yargı ortaya koyan cümleler bir noktada birbirlerine bağlandıkları için hâlihazırdaki şekliyle Türkçeye aktarımları anlamsız olmaktadır. Bağlaç sözcüğünün bağlı olduğu “bölgelerden” sözcüğü birinci kısımda zaman tümlecisi olarak işlev görürken, ikinci kısımda fiilin yönetimi çerçevesinde edatla kullanılarak belirtili nesne olarak kullanılmaktadır. Bu durumda ana cümledeki işlevi ile yan cümledeki işlevlerinin farklı olmasından ötürü cümlenin Türkçeye aktarımı ancak ve ancak önce cümle ikiye bölünüp, anlamları belirlenip daha sonrasında ise anlamsal çerçevede bir araya getirilerek birleştirilmeleriyle mümkün gözükmektedir:

Krş.: *Bölgelere ayırdığımız dünya yüzeylerinin arasından Pasifik Havzası, bölgelerin en büyüğü kabul edilir.*

Çeviri stratejisi açısından bu cümlenin aktarımında tıpkı bir önceki örnekte olduğu gibi yer değiştirme kullanılmıştır. İç içe geçmiş bağlaç sözcüklü cümlenin yan tümcesinin Türkçeye aktarımında, nesne konumundaki ögenin, ana cümlenin öznesini niteleyecek şekilde soldan sağa söz dizimi yoluyla niteleyici bir rol yüklenerek gerçekleştirilmiş, böylece cümle bütünlüğü anlam kaybına da uğramadan korunabilmiştir. Burada yer değiştirme stratejisinin yanı sıra, kısmi de olsa bir ekleme (genişletme) yoluyla çeviri yapıldığı söylenebilir. Çeviride ekleme, kaynak metinde bulunmayan bazı sözcüklerin veya ifadelerin hedef metne eklenmesi şeklinde bir strateji türüdür (Yalçın, 2015, s. 110). Buradaki ekleme, Rusçadan Türkçeye ifade aktarımı sırasında orijinal metinde “*içinden*” anlamına sahip ve bir şeyin kaynağına işaret eden *из* edatının yerine bu ifadeye anlamca yakın olan “*arasından*” anlamını veren *среди* edatının kullanılması şeklinde olmuştur.

3. Необходим совместный поиск нового экономического порядка, **при котором** учитывались бы интересы всех стран на равноправной основе (Ankina vd. 2006: 28).

Birebir çeviri: *Yeni bir ekonomik düzen ortak arayışı gereklidir **ki bu yeni ekonomik düzen içerisinde** tüm ülkelerin çıkarları eşit derecede dikkate alınsın.*

Cümle yapısında baktığımızda ana cümle öznesiz cümle türünde olmakla birlikte, yan tümce de yine öznesi belli olmayan buna karşı istek, dilek belirtilen bir cümle yapısındadır. Ana cümlede ismin niteleyicisi konumundaki yeni ekonomik düzen ikinci kısımda zarf tümlecisi olarak işlev görmektedir. Bu bakımdan ana cümlede başka bir işlevde bulunan ve yan tümcede bağlaç sözcüğü ve edat yardımıyla başka bir işleve bürünen niteleyici sözcük veya kelime grubunun, birinci ve ikinci kısımdaki işlevlerinin farklı olmasından ötürü, cümlenin genel yapısının değiştirilmeden Türkçeye aktarımı zor görünmektedir.

Sahip olduğu dokuz³⁷ farklı anlam içerisinde bu cümledeki kullanımı için “bir eylemin gerçekleştiği koşulları” belirten bir edat olan *npu*, yan tümce ile ana cümledeki anlamlarını zenginleştirdiği gibi farklılaştırmaktadır da. Dile özgü belirli koşul anlamlarını veren bağlaçların kullanılmaması, edatın koşul anlamının gereklilik bildiren ana cümleyle iç içe geçmesi çeviri sürecini anlamsal olarak zorlamaktadır. Bu zorluğun giderilmesi yine yer değiştirme yöntemiyle mümkündür. Bu yer değiştirme kaynak metindeki öğelerin hedef metinde yer değiştirmesi ile gerçekleştirilir. Bununla birlikte, tümcenin çizgiselliğinin de değiştirilmesi gerekir. Rusçada sağdan dallanan tümce, Türkçeye aktarırken soldan dallanma şekliyle aktarılmalıdır:

Krş.: *Yeni bir ekonomik düzen için tüm ülkelerin çıkarlarının eşit derecede gözetileceği ortak bir arayışa ihtiyaç vardır.*

Yönetici yani yüklem en sonda yer alır, onun yönettiği birimlerde sol tarafına dizilir, bunu yaparken de kaynak dilin yan tümceci niteleyici konumunda sıfat-fiil yapısıyla aktarılarak özneye bağlanır.

4. Долгосрочная программа наметила конкретные направления, **по которым** пойдёт развитие российско-французских экономических связей (Ankina vd. 2006, s. 29).

Birebir çeviri: *Uzun vadeli program belli başlı alanları belirledi ki Rus-Fransız ekonomik ilişkilerin gelişimi bu alanlar üzerinden olacak (gerçekleşecek).*

Bu birleşik cümledeki hem ana tümcesi hem de yan cümleleri kendi özne ve yüklemelerine sahiptir. Ana tümcenin nesnesi, yan tümcenin nesnesi konumunda birleşmesine rağmen, iki ayrı öznenin ve iki ayrı yüklem bir nesneyi belirli kılması, kaynak dilden hedef dile anlam aktarımını zorlaştıran bir etmen konumundadır. Bununla birlikte ana cümle ile yan tümcenin zamansal açıdan öncelik ve sonralık sırasında göre farklı zaman dilimlerine işaret etmeleri de çeviri sürecine etki eden bir diğer zorlayıcı etmendir. Bu zorlayıcı etmenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yer değiştirme stratejisinin yanı sıra dönüştürüm stratejisi de uygulanabilir. Dönüştürüm, kaynak dildeki sözün hedef dile farklı bir formda aktarılması işlemidir (Yalçın, 2015, s. 99). Burada yan tümcenin ana cümledeki öznesinin niteleyici hâline getirilmesinin yanı sıra, ana cümledeki aktif yapıdaki fiili, pasif yapıdaki bir formla Türkçeye aktarılmıştır:

Krş.: *Rusya ve Fransa arasında ekonomik ilişkilerin gerçekleştirileceği belli başlı alanlar uzun vadeli program çerçevesinde belirlendi.*

5. Во все времена в дипломате ценились качества, **о которых** ещё в XVIII веке говорилось французским дипломатом Кальером в его книге «О способах вести переговоры с монархами» (Ankina vd., 2006, s. 29).

Birebir çeviri: *Bir diplomatta her zaman niteliklere değer verilmiştir ki o nitelikler hakkında XVIII. yüzyılda Fransız diplomat Calliler tarafından "Hükümdarlarla Müzakere Yolları Üzerine" kitabında dile getirilmiştir.*

Burada ana cümlesi iki öğeli olan basit bir cümle yapısı ile ilgi zamiri bağlacı ile devam ettirilen yan tümceden oluşan birleşik bir cümle söz konusudur. Birinci cümledeki öznesi, pasif yapıdaki ikinci cümleye ismin bulunma durumunun “hakkında” anlamını veren o edatı ile bağlanmıştır. Yan cümleye bağlanan sözcük ile ana cümledeki yan cümleye bağlanan sözcüklerin işlevleri farklıdır: - качества - nitelikler - ana cümledeki özne, yan cümledeki tümleç konumundadır. Bu bakımdan bu cümledeki Türkçeye aktarımında anlam bağını bozmamak adına nitelikler sözcüğünün işlevi korunmalı ve bu nitelikleri belirli

---

³⁷ Bu edatın kullanım özellikleri ve anlamları için bk. online viki sözlük <https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%BF%D1%80%D0%B8>

kılan ikincil anlamlar özneye bağlanarak aktarılmalıdır. Bu bakımdan yine yer değiştirme ve dönüştürüm stratejilerinin kullanılması uygundur:

Krş.: XVIII. yüzyılda Fransız diplomat Callier tarafından “Hükümdarlarla müzakere yolları üzerine” adlı kitabında dile getirilen ve bir diplomatta olması gereken niteliklere her zaman değer verilmiştir.

6. В регионе объявлен режим чрезвычайной ситуации после взрыва бытового газа, **в результате которого** обрушился подъезд десятиэтажного многоквартирного дома.³⁸ [Владимир Путин прибыл в Магнитогорск // Коммерсант, 2018.12.31]

Birebir çeviri: *Gaz patlaması sonrasında bölgede olağan üstü hâl ilan edildi **ki gaz patlamasının sonucunda** on katlı çok daireli evin girişi çöktü.*

Sebep-sonuç bağlantılı cümle yapılarında bilhassa birleşik yapı ve bağlaç sözcüklü cümle yapılarında sebep iki sonuçla sunulmaktadır:

Sebepler: 1) gaz patlaması

Sonuç: 1) olağan üstü hâl ilanı; 2) binanın girişinin çökmesi

Bu nedenle Türk dili için olağan olan sebep-sonuç ilişkili cümlelerin mantık sırası bozulmakta bu bakımdan da bütün bir cümle hâlinde aktarımında güçlükler yaşanmaktadır. Bir sebep ve bir sonuç şeklinde bir anlam aktarımı için yine temel sebebe bağlı olarak meydana gelen diğer olaylar nitelenerek neden-sonuç ilişkisi bir cümle yapısı ile aktarılabilir:

Krş.: *On katlı çok daireli evin girişinin çöktüğü gaz patlaması **sonucunda (sonrasında)** bölgede olağan üstü hâl ilan edildi.*

7. Листья почти всех растений зелёные, так как содержат зелёный пигмент хлорофилла **с помощью которого** растения превращают солнечную энергию в питательные вещества (Planeta zemlya, 2008, s. 58).

Birebir çevirisi: *Neredeyse tüm bitkilerin yaprakları yeşil renklidir, yeşil klorofil pigmenti içerdiği için **ki onun yardımıyla** bitkiler güneş enerjisini besin maddelerine dönüştürür.*

Bu cümle yapısına baktığımızda yan cümlesi, yan tümce bağlaçlarından olan sebep bağlacı ile aktarılan ve yine yan cümledeki “хлорофилла” tümlecinin niteliğini açıklayan edat ve bağlaç sözcüğü ile devam etmektedir. Hem yan tümce hem de bağlaç sözcükleri iç içe geçmiş cümleler dizisini oluşturmuşlardır. Bunun yanı sıra, yan tümcedeki sebep bağlacı ve ana cümle ile bağlaç sözcüğüyle devam eden kısımlar birbirinden bağımsız yargıları aktardıkları için bu cümlelerin bölünmeden Türkçeye aktarımını güçleştirmektedir. Bu bakımdan benzeri cümle yapılarının aktarımı için iki yol izlenebilir: a) Birbirinden bağımsız cümle yapıları ile aktarılabilir, ancak burada anlamsal bütünlüğün sağlanabilmesi açısından bilgi sıralamasında sondan başa doğru gidilebilir: a) Bitkiler klorofil yardımıyla güneş enerjisini besin maddelerine dönüştürürler. Yeşil renkli klorofil pigmenti içerdikleri için neredeyse tüm bitkilerin yaprakları yeşildir; b) iki ayrı yargının birleştirilerek tek bir yargıya getirilmesi sonucunda öznenin bir niteleyicisi olarak aktarılabilir: b) Klorofil yardımıyla güneş enerjisini besin maddelerine dönüştüren, yeşil renkli klorofil pigmenti içeren tüm bitkilerin yaprakları yeşildir.

³⁸ Kaynak: Rusça Ulusal Derlemi, Gazete alt derlemi, Vladimir Putin Magnito-gorsk’a vardı // Komersant gazetesinin, 2018. 12.31 tarihli haberi [Владимир Путин прибыл в Магнитогорск // Коммерсант, 2018.12.31]

8. Учёные Калифорнийского университета в Сан-Франциско определили механизм, **благодаря которому** кровь, перелитая от молодых мышей старым, останавливает старение и защищает мозг от нейродегенеративных заболеваний³⁹.

Birebir çevirisi: San-Francisco'daki Kaliforniya Üniversitesi bilim adamları mekanizmayı buldular **ki bu sayede** genç farelerden yaşlılara aktarılan kan yaşlanmayı durduruyor ve nörodejenaratif hastalıklarından beyni koruyor.

Bu cümle yapısına baktığımızda ana cümle ile bağlaç sözcüğü ile oluşturulan yan tümcede iki ayrı özne ve yüklem yapısının olduğunu görürüz. İki ayrı yargının tek bir cümle içerisinde birleşmiş olması Türkçeye aktarımında anlam kaymasına neden olabilmektir, bu nedenle "sayesinde" edatının ana cümleye eklenerek aktarılması ve yan cümledeki öznenin zarf-fiil ile bağlanarak özneyle bütünlük sağlanması sonucunda yapılacak olan yapısal değişikliklerle ifadenin aktarımı mümkündür:

Krş.: *San-Francisco'daki Kaliforniya Üniversitesi bilim adamları buldukları mekanizma sayesinde yaşlı farelerden gençlere aktarılan kanın yaşlanmayı durdurarak beyni nörodejenaratif hastalıklardan koruduğunu keşfettiler.*

9. В Москве произошла массовая авария, **из-за которой** оказалось отчасти заблокировано движение по МКАД⁴⁰.

Birebir çeviri: *Moskova'da büyük bir kaza meydana geldi **ki bunun yüzünden** Moskova Çevre Yolu'ndaki trafik kısmen tıkanmış oldu.*

Buradaki cümle sebep-sonuç ilişkisinin bulunduğu bağlaç sözcüklü birleşik bir cümledir. Ana cümledeki özne, neden belirten edat ile bağlaç sözcüğü kullanılarak yan tümceyi oluşturmuştur. Ana cümlede ve yan cümlelerde ayrıca birbirinden bağımsız özne ve yüklemelerin bulunması ve ana cümlede özneye ait bilginin yan tümcenin sonucunu oluşturması cümlelerin iki şekilde Türkçeye aktarımını mümkün kılmaktadır. Bu bakımdan cümle çevirisi, ifadenin anlamını bozmadan sebep belirten -den dolayı edatı isme eklenerek a) *Moskova'da meydana gelen büyük kaza **yüzünden** Moskova Çevre Yolunda trafik kısmen tıkanmış*⁴¹ ya da b) *Moskova Çevre yolunun kısmen tıkanmasına **neden olan** büyük bir kaza meydana geldi*⁴² biçimlerinde aktarılabilir. İkinci aktarım şeklinde kazanın nerede olduğu diğer ifadelerin arasında yer aldığı için olayın meydana geldiği yer zarfının kaldırılması gerekir, aksi takdirde fazladan ve gereksiz iki bilgi (1. Kazanın Moskova'da olması 2. Kazanın Moskova Çevre yolunda meydana gelmesi) bir cümlede yan yana gelmiş olmaktadır.

10. Арбитражное соглашение — это договор, **в силу которого** стороны обязуются передавать свои настоящие или будущие споры в арбитраж, а не в государственный суд⁴³.

---

³⁹ Kaynak: Rusça Ulusal Derlemi, Gazete alt derlemi, lenta.ru haber sitesinde, "Çocuk kanının gençleştirici etkisi kanıtlandı" başlıklı, 2018.02.22 tarihli haber [Доказан омолаживающий эффект детской крови // lenta.ru, 2018.02.22]

⁴⁰ Kaynak: Rusça Ulusal Derlemi, Gazete alt derlemi, gazeta.ru haber sitesinin, "Oto" sekmesinde, "Büyük kazadan ötürü МСҮ'de trafik kısmen durdu" başlıklı, 2018.09.05 tarihli haber [Раздел «Авто». Из-за массового ДТП на МКАД частично перекрыто движение // gazeta.ru, 2018.09.05]

⁴¹ Rusçası: **Из-за** массовой аварии, произошедшей в Москве, движение по МКАД отчасти было заблокировано.

⁴² Rusçası: Произошла массовая авария, которая **стала причиной** частичной блокировки движения по МКАД.

⁴³ Kaynak Rusça Ulusal Derlemi: Tahkim Anlaşması: Hukuki Niteliği ve Kararın Sonuç-ları // Tahkim ve Sivil Mahkeme Süreçleri, 2004.06.28. [Арбитражное соглашение: правовая природа и последствия заключения // «Арбитражный и гражданский процессы», 2004.06.28]

Birebir çevirisi: *Tahkim anlaşması, bir sözleşmedir ki bu sözleşmenin sonucunda (sözleşmeye göre) taraflar mevcut veya gelecekteki ihtilaflarını bir devlet mahkemesine değil, tahkime sunmayı taahhüt ederler.*

В силу ifadesi Rusçada ismin tamlama durumunun edatı olmakla birlikte kalıplaşmış bir ifade olarak dilde yer eder. İşlev alanı resmi-yazılı dildir. Büyük Rusça sözlükte, cümlede sebep ilişkilerini yansıttığı ifade edilse de (Ojegov ve Şvedova, 2003, s. 716), burada olduğu gibi ana cümlenin temel ögesini açıklayıcı rolde bir işlevle ilgi ilişkisi, temele dayandırma, sonuç yansıtma gibi durumları da aktarma özelliğine sahiptir. Bu bakımdan kaynaklarda belirtilen sebep anlamının dışında çok yönlü bir ilişkiler ağını sunabilme özelliğine sahiptir. Aktarabildiği çok yönlü anlam ilişkisi çerçevesinde ise Türkçeye aktarımlarda bilhassa anlamsal açıdan metnin geneline, aktarılmak istenen anlama odaklanması gerekmektedir. Bu açıdan benzeri cümlelerin Türkçeye aktarımında edat+bağlaç sözcüğü işlevli ilgi zamiri kombinasyonu yerine, ifadeyi sadeleştirmek ve anlaşılır kılmak adına, ana cümledeki temel ögeyi doğrudan açıklayan bir niteleyici rolündeki açıklama bağlacı (который) kullanılarak aktarılabilir: a) *Tahkim anlaşması, tarafların mevcut veya gelecekteki ihtilaflarını bir eyalet mahkemesine değil tahkime sunmayı taahhüt ettikleri bir sözleşmedir*⁴⁴. Veya yapıya bağlı kalınarak bir anlam aktarımı tercih ediliyorsa edatın sahip olduğu sebep anlamı dışındaki diğer anlamlar kullanılarak sunulabilir: a) Tahkim anlaşması, söz konusu sözleşmeye göre tarafların mevcut veya gelecekteki ihtilaflarını bir devlet mahkemesine değil, tahkime sunmayı taahhüt ettikleri bir anlaşmadır.

Çeşitli dil stratejileri ile Rusçadan Türkçeye aktarımlarını incelediğimiz iç içe geçmiş edat ve bağlaç sözcüklerinin birleşiminden oluşan birleşik cümle yapılarına baktığımızda çevirilerin hem dilbilim hem de çeviribilim odaklı yaklaşımlarla gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Burada her iki yaklaşım birbirini tamamlayıcı özellikte ortaya çıkmaktadır. Dilbilim odaklı yaklaşım çerçevesinde çeviri etkinliği sırasında dikkate alınan yüzeydeki yapılar metin içi ilişkileri çözmemize yardımcı olurken, çeviribilim çerçevesinde iletişim temel hedef alındığından cümlelerin kaynak dilden hedef dile aktarımında nesnel ögeler kadar çevirmen aracılığı ile öznel ögelerin de yer aldığını söyleyebiliriz (Yazıcı, 2005, s. 76). Çeviri sürecinde öznel ögelerin yer alabilmesi kaçınılmaz olmakla birlikte, “derin bir yapı olan düşünce ve anlam, dilin kalıplarına aktarılmaya çalışıldığı andan itibaren o derinliği kaybederek sığlık yaşamaktadır düşüncesinin” (Demirci, 2015, s. 196) aksine, bilhassa bu cümlelerin aktarımında anlamsal bir kayıptan çok yapısal farklılıklardan kaynaklı dönüşümlerden söz etmek mümkündür.

Sonuç

İki cümle arasında hem anlamsal hem de sözdizimsel açıdan bir bağlantı olan ve yan tümcenin ana tümceye edatlı bağlaç sözcüğü ile aktarılan birleşik cümleleri incelediğimiz çalışmamızda söz konusu cümle yapılarına ilişkin birkaç çıkarımda bulunulabilir. Bağlaç sözcüğü kullanılarak oluşturulan birleşik cümlelerde, ilgi zamiri esasında kelimeler veya kelime kombinasyonları arasındaki, başka bir deyişle bunların bir önceki ifadeyle olan bağlantılarını içeren anlamsal ilişkileri kuran bir göreve sahiptir. Bağlaç sözcüğü ana cümlenin bilgisini kendisinde taşıyarak ikinci yani yan cümlenin oluşturulmasında rol oynamaktadır. Bu rol iki türlü olarak ortaya çıkabilir. Birincisi, ifade edildiği şekliyle ana cümlenin bilgisini kendisinde taşıyarak yan cümlenin devamını sağlar; ikincisi ana cümlenin ögesini niteleyerek cümle bütünlüğünü sağlar. Bu durum bağlaç sözcüğü görevindeki ilgi zamirinin cümlede farklı rollere bürünmesi neticesinde ortaya çıkar. Yapılan incelemelerde bağlaç sözcüğü çoğunlukla ya ana cümledeki öznenin açıklayıcısı ya

⁴⁴ Rusçası: Арбитражное соглашение — это договор, **который** обязывает стороны передавать свои настоящие или будущие споры в арбитраж, а не в государственный суд.

da nesnenin niteleyicisi görevini üstlenmektedir. Bununla birlikte bağlaç sözcüğü, yan tümcenin oluşturulmasında kullanılan ikinci bir eylemin fiil yönetimi çerçevesinde ve edatlar yardımıyla çeşitli anlamsal ilişkilerin ortaya çıkmasına aracılık etmektedir.

Rusça bağlaç sözcüğü yapısıyla oluşturulan birleşik yapılı cümlelerin Türkçeye aktarımında ise birkaç zorlayıcı süreçten söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, ana cümle ile yan cümlede bağlaç sözcüğü ile birleştirilen sözcüklerin işlevlerinin birbirinden ayrı olmasıdır. Örneğin, 1, 9, ve 10 numaralı cümlelerde ilk kısımda özne işlevindeki sözcük, farklı yan cümle türleri oluşturmaktadır. Bir numaralı cümlede, yan tümce ana tümcenin bir nevi ögesidir, özneyi nitelemektedir. İfadenin Türkçeye aktarımında dile uygun olarak yöneticinin en solda kaldığı ve onun da yönettiği birimlerin solunda yer aldığı soldan dallama yöntemi işe yaramaktadır. Bu, cümlelerin Türkçede girişik cümle olarak aktarılan cümle türündeki aktarımlarla çevirilerinin yapılabildiğini göstermektedir. Dokuz numaralı cümlede, her biri yine farklı özne ve yükleme sahip iki ayrı cümlelerin birleşmesi söz konusudur. Ana cümledeki özne, yan tümcede nesne göreviyle yer almıştır. Ana cümledeki bir temel ögenin, yan tümcede başka bir görev yüklenerek oluşturulması, Türkçe aktarımlarda öge ve diziliş bağlantılarını etkilediğinden zorlayıcıdır. Orijinal ifadede kullanılan edatın anlamsal özelliği çerçevesinde yine sebep belirten bağlaç sözcüğü ile bir dilden diğerine anlam aktarımı yapılmıştır. Onuncu cümlede ise, bağlaç sözcüğü yüklem açıklayıcısı konumundadır. Yüklem isim soylu olduğu için kendisinden sonra gelen ifadeler niteleyici olarak Türkçeye aktarılabilir. Bu bakımdan, Rusçada cümlelerin çizgiselliği yani cümledeki sözcüklerin sıralanışı, özne dışında sözcüklerin tümünün yüklem sağında yer alması şeklinde gerçekleşirken, Türkçede bu durum tam tersidir. Rusçada cümle uzayacaksa çoğunlukla sağdan dallanır, Türkçede ise yüklem ve öbek yöneticileri yine çoğunlukla soldan dallanır diyebiliriz. Dillerin bu diziliş özellikleri de zaten çeviriye yansımaktadır.

Ana cümle ile yan cümlelerin devamını sağlayan öğeler arasındaki ilişkiler ağını işlevleri açısından devam ettiren sözcüklerde ise, bir dilden diğerine aktarım edatların anlamsal özellikleri dikkate alınarak sağlanmaktadır. Söz konusu duruma çoğunlukla, 3, 4, 6, 7 ve 8 numaralı örneklerde rastlamaktayız. Ana cümle ve yan cümleler her biri ayrı özne ve yükleme sahip ancak ana cümlelerin yüklemine nitelediği nesne ile yan cümlelerin birbirine bağlandığı yapısal ilişkileri yansıtmaktadırlar. Bu yapıdaki cümle türlerinin Rusçadan Türkçeye cümle yapısını bozmadan aktarımının sağlanması ise, yan tümcenin özne ve yüklemine de nesneye bağlanarak ve sıfat-fiil yapısı ile şekillendirilerek Türkçedeki girişik cümle yapısının kullanılması ile mümkün olmaktadır.

En zorlu aktarımlar ise, 2 ve 5 numaralı örneklerde gözlemlenmiştir. Bu cümlelerin özelliği, iki numaralı cümlelerin, yan tümcesinin öznenin yoksun olmasından, beş numaralı cümlelerin yan tümcesinin ise, pasif yapıda aktarıldığından dolayı gerçek öznesi olmamasından kaynaklanmıştır. İki numaralı cümlede ana ve yan cümlede esasında iki ayrı yargının olması bu yargıların ise sadece ana cümlelerin tamlama konumundaki nesnesinin, yan tümcenin öznesi olarak bir işleve sahip olması ve yüklemine yeterlilik anlamını veren çekimsiz birleşik fiil yapısı ile aktarılması aktarımdaki zorlukları oluşturan etmenler arasında yer almıştır. Beş numaralı cümlede ise, ana cümlelerin öznesi, yan tümcenin nesnesi konumunda bağlaç sözlüğü yardımıyla kullanılmış ancak yan tümce de pasif yapıda gerçek öznenin yoksun olduğundan dolayı aktarımında zorluk yaşanmıştır. Çeviri sürecindeki bu zorluk ise, yan tümcenin ana tümcenin temel ögesi özneye bağlanacak ve niteleyecek şekilde aktarılması ile aşılmıştır.

Sonuç olarak, ana cümledeki ana öğelerden bir tanesinin, yan tümcede bir başka işlevde olması ve cümlelerin devamının bağlaç sözcüğü yardımıyla ve çeşitli edatların anlamlarıyla daha da zorlaşması, kaynak dilden hedef dile çeviri süreçlerini güçleştirmektedir. Bağlaç sözcüklerinin ana ve yan cümlelerde özne, yüklemi nesne ve

belirleyici gibi farklı işlevlerde yer etmesi de bu süreci zorlaştıran etmenlerdendir. Çeviri sürecindeki bu aktarım güçlüklerinde ise, yer değiştirme ve dönüştürme stratejilerinin bilhassa söz dizimi ve gramer yapıları bazında gerçekleştirilmesi bu zorlu süreçleri minimum seviyeye indirgemeye yardımcı olmaktadır.

Bir dildeki her cümle başka bir dile aktarılabilme özelliğine sahiptir, önemli olan ise kaynak dildeki yapısal özelliklerin ve anlamsal özelliklerinin çokça bozulmadan erek dile aktarılabilmesidir. Bu bakımdan bir dildeki yatay düzlemde sözdizimsel ya da dilbilgisel farklılıklara rağmen, kaynak metnin, anlamının korunarak, işlevsel eşdeğerlilik bazında hedef dile aktarımların yapılabileceğini bize göstermektedir. Rusçadan incelenen bu ve benzeri cümle yapılarının ise, Türkçeye hem girişik hem de birleşik cümle türleri ile aktarılabilceği ve Rusçadaki yan tümcelerin Türkçeye aktarılırken sıfat-fiil yapılarında ifade bularak sunulmasının daha uygun ve verimli olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın bilhassa Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen ve çeviri faaliyetlerinde bulunan kişiler için yararlı olmasını ümit etmekle birlikte, Türkiye’de Rus diline yönelik çeviri, tipoloji ve gramer çalışmalarına dikkat çekilmesi ve önünü açması bakımından da ayrıca yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABAKUMOV, S. İ. (1942). *Sovremenniy Russkiy Literaturniy Yazık*. Moskva: Sovetskaya Nauka.
- AKİMOVA, G. N. (1955). *Otnositelnie Podçinenie v Nauçnoy Proze M.V. Lomonosova*. Leningrad: Leningradskiy Gosudarstvennıy Universitet. Avtoref. dis. kand. filol. nauk. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AKİMOVA, G. İ. vd. (2009). *Sintaksis Sovremennogo Russkogo Yazıkı*. St. Petersburg: Fakultet filologii i iskusstv SPbGU.
- AKİMOVA, G. N. (2012). *Oçerki po Sintaksisu Yazıkı M. V. Lomonosova*. St. Petersburg: SPbGU.
- AKERSON, F. E. (2016). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- AKSAN, Y. (2002). “Tümce Konusu: Tanımı ve Kapsamı”. *Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler*. Essen: Die Blaue Eule: 13-32.
- ANİKİNA, M. N. vd. (2006). *Sintaksis Slojnopodçinennogo Predlojeniya*. Moskva: Drofa.
- ANDROMANOVA, N. A. (1961). *Slojnoe Predlojenie s Pridatoçnım Otnositelnım Poyasnitelno-Otsenoçnogo Tipa v Sovremennom Ruusom Yazıkı*. Kuybişev.
- BOGORODSKİY, V. A. (1935). *Obşiy Kurs Russkoy Grammatiki*. M.: L.: Gosudarstvennoe Sotsialno-Ekonomičeskoe İzd.
- DEMİRCİ, K. (2015). *Türkoloji İçin Dilbilim: Konular, Kavramlar, Teoriler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- GVOZDEV, A. N. (1973). *Sovremenniy Russkiy Literaturniy Yazık. Ç. II. Sintaksis*. Moskva: Prosveşenie.
- KOJİNA, M. A. vd. (2014). *Stilistika Russkogo Yazıkı*. Moskva: Flinta-Nauka.
- KOROTUN, O. V. - M. P. ODİNTSOVA (2015). *Sintaksis Sovremennogo Russkogo Yazıkı*. Omsk: izd. OmGU.

- KOLESOV, V. V. (2010). *İstoriçeskaya Grammatika Russkogo Yazıka*. St. Petersburg: Sankt-Peterburgskiy Gosudartvennyy Universitet.
- MİRİĞİN, V. N. (1952). "Otnositelnie Pridatoçnie Predlojeniya". *Russkiy Yazık v Şkole*, № 6: 7-12.
- OJEGOV, S. İ. - Yu. N. ŞVEDOVA (2003). *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka*. Moskva: İTİ Tehnologii.
- PATALOVSKAYA, E. V. (2015). "Razvitie Teorii Slojnogo Predlojenşya v Trudah V. V. Vinogradova". *Russkaya Filologiya: Vestnik Harkovskogo Pedagogiçeskogo Universiteta İmeni G. S. Skovorodi*. I/54: 14-18.
- PEŞKOVSKİY, A. M. (1956). *Russkiy Sintaksis v Nauçnom Osveşenii*. Moskva: Prosveşenie.
- Planeta Zemlya: Detskaya Entsikolpediya* (2008). Moskva: Rosmen.
- SELYUNİNA, O. A. - A. T. MEDVEDEVA (2010). "K Voprosu o Slojnih Predlojeniyah s Soyuznim Slovom 'Vmeşayuşego Tipa'". *Vestnik DVGSGA. Gumanitarnie nauki*. I/4: 66-72.
- ŞAHMATOV, A. A. (1941). *Sintaksis Russkogo Yazıka*. Leningrad: Uçpedgiz.
- UGLEVA, İ. V. (2016). "O Sposobah Opredelonnosti/Neopredelonnosti v Sovremennom Russkom Yazıke". *Vestik Yurskogo Gosudarstvennogo Universiteta*. 5: 125-127.
- VALĞİNA, N. S. (2000). *Sintaksis Sovremennogo Rysskogo Yazıka*. Moskva: Vişşaya Şkola.
- VELİKODVORSKAYA, Z. N. (1963). *Slojnie Predlojeniya s Otnositelno-Prisoedinitelnim Pridatoçnim (V İh Sootnoşenii s Parallelnimi Konstrutsiyami, Vklyuçayuşimi Ykazaletnoe Mestoimenie Eto)*. Moskva: Moskovskiy Gosudarstvennyy Universitet Avtoref. Dis. Kand. Filol. Nauk. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YALÇIN, P. (2015). *Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- YAZICI, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kuram ve Kavramları*. İstanbul: Multilingual.
- ZOLOTOVA, G. A. (2007). "Kommunikativnie Aspektı Russkogo Sintaksisa". *Aktualnie Problemy Sovremennoy Lingvistiki*. (ed. L. N. Çurulina). Flinta-Nauka: 101-107.

İnternet Kaynakları

- Natsionalny Korpus Russkogo Yazıka*. Erişim Tarihi: 28.02.2021.
<https://ruscorpora.ru/new/search-main.html>
- 2018 Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı (YDS) İlkbahar Dönemi Rusça Testi*. Erişim Tarihi: 10.01.2021.
<https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2018/YDSILKBAHAR/CS/RUSCA24072018.pdf>
- Vikislovar Online Sözlük. Erişim Tarihi: 07.03.2021.
<https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%BF%D1%80%D0%B8>